

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

APRIL 1943

VSEBINA

Številka 9

Rojen Komar: DRUŽINSKA ZGODBA	Str. 65
A. Tolstoj: KNEZ SEREBRJANI	„ 67
SLOVENSKI MOŽJE... ..	„ 93
PRISPEVKI NAŠIH FANTOV IN DEKLET	„ 94

Urejuje: IVAN UČENIKOV

ISTRA

KOROTAN

TRST

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

Srednji vzhod

Št. 9

April 1943.

Urejuje: IVAN UČENIKOV

DRUŽINSKA ZGODBA

(Rojen Komar)

Zadnjič sem prišel precej pozno domov. Dež je lil, da niti glava ni ostala suha pod dežnikom. Nisem utegnil, pa tudi spomnil se nisem pravi čas, da bi mokro suknjo lepo razgrnil čez štedilnik, čevlje in drugo drobnjavo pa spravil ven na hodnik. In to je bilo usodno!

Ko se je drugo jutro žena prebudila, si je počesala lase v pri-kupne svitke po najnovejšem okusu, si pobarvala nohte in si tu-di ustnice prevlekla s primernim ličilom; zato ni utegnila še mo-žu, to se pravi moji brezpomembni majhnosti, pripraviti obleke, kot bi se dobri ženi spodobilo.

Komaj toliko je utegnila reči, da ji danes zajtrk nič kaj ne diši in da zase ne bo nič kuhala. Če se jaz ne strinjam s tem, naj kar brž pristavim mleko in vse potrebno.

To me je seveda pograbilo. Jaz, ki po cele dneve prečepim v uradu, naj si zajtrk sam kuham! Počemu sem se pa oženil?

Divje misli so se mi podile po razmršeni glavi. Toda hitro sem se domislil lepega slovenskega pregovora in - odnehal. In vsak, kdor pozna mojo ženo, mi tega ne bo zameril in bo priznal, da bi on prav tako ravnal.

Pohlevno sem torej vstal, ogrnil jutranjo haljo ter začel šariti s posodjem. Res, da mi kuhanje ni šlo posebno gladko od rok, toda z ženino pomožjo - omejila se je samo na dajanje na-svetov, uporabnih in neuporabnih, dobrohotnih in ujedljivih, potrebnih in nepotrebnih - sem pričakal celo višek dejanja - ki-penje mleka.

Medtem ko se je na štedilniku cmarilo mleko, sem si jaz se-veda čisto brezskrbno in nič hudega sluteč oblačil srajco in za-vezoval kravato.

In da tega ne pozabim: prav takrat, ko je nekaj zašumelo, sem bil pod posteljo in iskal pobegli gumb.

Skoraj istočasno s šumenjem pa je začelo tudi grmeti. Upam, da razumete, da s tem mislim svojo ženo, ki je zagnala tak vik in krik, kot bi se hiša podirala. Nič čudnega torej, če me je vrglo izpod postelje s tako silo, da sem na vso moč treščil ob stranico.

Hitro sem se pobral, popraskal skelečo in ščemečo bolečino na glavi in planil k štedilniku. Kaj vem, kako mi je prav takrat prišel v roke gumb, ki sem ga prej ves čas zastonj iskal. In prav ta gumb - le dobro poslušajte - je bil kriv nesreče!

S prosto roko sem zgrabil za lonec, se strašno opeknel, a kot nekdanj junaški Rimljan stisnil zobe in krepko potegnil za roč, hoteč lonec odriniti na hladnejši prostor.

Lonec je bil pretežak in prevroč, jaz pa preneroden, da bi se vsa stvar mirno končala. Ne oziraje se na obupno kričanje svoje sladke polovice, sem hrabro prevrnil še ostalo mleko po štedilniku, lonec pa se je zakotalil na tla, ker ga zaradi vročine nisem mogel obdržati.

Ženino vpitje se je podvojilo, potrojilo! Očitala mi je, da razbijam njeno drago posodje in mi ni pustila niti toliko časa, da bi ji povedal, da je posoda prav za prav moja, kajti ona je prišla čisto praznih rok k hiši.

Končno se mi je vse skupaj zazdelo preneumno, udaril sem z nogo ob tla in na ves glas zakričal, da sem jaz gospodar pri hiši. Žena me seveda ni slišala, saj v svoji vnemi bi niti grmečega Boga ne slišala, in je vztrajno nadaljevala svojo pesem. Na vsak način se mi je zazdelo potrebno, da si izvojskujem ugled, ki mi gre, zato sem pograbil najbližjo skodelico in jo z vso silo treščil ob tla.

Vnel se je neenak boj, v katerem si nisem obetal zmage, kajti meni se je pobito posodje - in nabralo se ga je že lep kup bolj smililo kot moji ženi.

Vame so med drugim prileteli tudi čevlji, tisti čevlji, ki sem jih prejšnji večer pozabil postaviti pred vrata, in me spomnili, da imam ženo, ki svojemu možu niti obleke ne zlika in čevljev ne očisti. To sem ji seveda s primernim poudarkom brž povedal.

Da bi jo videli, s kakšnim pogumom se je zakadila vame!

Žena si je seveda na vsak način hotela prisvojiti vsaj nekaj za spomin na ta veliki dan - in tako je ostal v njenih negovanih

rokah šop-mojih las, za pobarvanimi nohti pa nekaj razpraskane kože.

Od tega dne pa vselej skrbno pospravim čevlje v predsobo in tudi obleko si zaradi varnosti rajši sam čistim. Pred ženo pa zlepa ne začnem sitnariti.

Aleksej A. Tolstoj:

KNEZ SEREBRJANI

(1. NADALJEVANJE)

Visoke pete njegovih rdečih safijanovih škorenj so bile s srebrom okovane. Strašno izpremembo je opazil Nikita Romanovič na Ivanu. Njegov pravilni obraz je bil še vedno lep; a poteze so postale trde, orlovski nos ostrejši; oči so gorele v mračnem ognju in na čelu so se pokazale gube, katerih prej ni bilo. Najbolj pa so kneza osupnili redka brada in brki. Ivan je bil šele petintrideset let star, toda človeku se je zdelo, da jih ima že dosti čez trideset. Izraz obličja se je čisto izpremenil. Tako se izpremeni vnanjost poslopja po požaru. Dom še stoji, a okraski so izginili, temna okna gledajo z zloveščimi očmi in v prazne sobe se je vselilo zlo.

Kljub vsemu temu je bil Ivanov pogled prijeten, kadar je gledal milostljivo. Njegov usmev je celo očaral tiste, ki so ga dobro poznali in ki so se jim studili njegovi zločini. S to srečno vnanjostjo je združeval nenavaden dar govora. Dogajalo se je, da je s svojo zgovornostjo prepričal najboljše ljudi, da so njegova grozodejstva potrebna, tako da so res verjeli pravičnosti njegovih kazni, dokler je govoril.

Čim se je pokazal Ivan, so vsi vstali in se mu nizko poklonili.

Car je šel počasi med vrstami miz k svojemu mestu, se je ustavil, se ozrl po družbi in se priklonil na vse strani; potem je naglas molil dolgo molitev, se pokrižal, blagoslovil mizo in sedel v naslanjač. Vsi razen dvornega točaja in šestorice stolnikov so sledili njegovemu zgledu.

Množica slug v baržunastih kaftanih vijoličaste barve z zlatim vezanjem je stala pred carjem. Poklonili so se mu do tal in so v parih odšli po jedila. Kmalu so se vrnili s kakimi dvesto pečenimi labodi v zlatih skledah.

S tem se je začel obed.

Serebrjani je sedel nedaleč od carjeve mize z zemskimi bojarji, to je s takimi, ki niso spadali k opričnini, a so bili zaradi svojega visokega rodu to pot vredni obedovati z gosudarjem. Nekatere izmed njih je Serebrjani poznal, preden je bil odšel na Litvo. S svojega prostora je lahko videl carja in vse, ki so sedeli za njegovo mizo. Žalost je obhajala Nikito Romanoviča, ko je primerjal Ivana, kakršen je bil takrat, pred petimi leti, z Ivanom, ki je sedel sedaj v krogu svojih novih ljubljencev.

Nikita Romanovič je vprašal svojega soseda, enega izmed tistih, s katerimi je bil znan že od prej.

"Kdo je tisti mladenič, ki sedi na desni strani carjevi, tako bled in mračen?"

"To je carjevič Ivan Ivanovič," je odgovoril bojar in ozrši se na vse strani je pristavil šepetaje: "Bog se ga usmili! Ta ni po dedu, marveč po očetu. In njegovo srce je če kljub mladosti polno krutosti. Ne bomo imeli veselja od njegovega vladanja."

"In tale črnooki mladec na koncu mize, s tako prijetnim obličjem? Njegove poteze so mi znane, a se ne morem spomniti, kje sem ga videl."

"Videl si ga pred petimi leti, knez; bil je oproda na gosudarjevem dvoru; samo da se je visoko dvignil od tistih časov in še se dvigne; to je Boris Fedorovič Godunov, priljubljeni carjev svetovalec. Ali vidiš," - je nadaljeval bojar in pritajil glas - "ali vidiš poleg njega tistega širokoplečega rdečelasca, ki nikogar ne pogleda in s stisnjenimi obrvmi obira svojega laboda? Ali veš, kdo je? To je Grigorij Lukjanovič Skuratov-Beški s priimkom Maljuta. On je carjev prijatelj, petolizec in rabelj. Tu v samostanu je postavljen, Bog mi odpusti, za paraklisiarha. Gosudar ne stori brez njega niti koraka; ako pa Boris Fedorovič zine le besedo, se zgodi po njegovi volji in ne po Maljutovi. Tisti mladec, ki je kakor lepa devojka, ki carju naliva vino, to je Fedor Aleksejevič Basmanov."

"Ta?" je vprašal Serebrjani, spoznavši ženski podobnega mladca, čigar vnajnost ga je osupnila na carskem dvoru in čigar šala ga je skoro stala življenje.

"Da, on. In kako ga car ljubi; zdi se, kakor bi ne mogel živeti brez njega; pa naj pride do kakega državnega posla, koga vprašajo za svet? Ne njega, marveč Borisa!"

"Da," je rekel Serebrjani, gledaje Godunova, "sedaj se ga spominjam. Ali ni nosil carskega loka?"

"Da, knez. Carski lok je nosil. To je bila pač majhna čast; izkazati se ni bilo lahko. Nekoč pa se zgodilo, da so se na lovu domislili streljati z lokom. Zraven je bil hanski poslanec Devlet-Murza. Temu je zadela vsaka puščica v tatarski klobuk, katerega so bili obesili na kol kakih sto korakov od carjevega šotora. To je bilo že po obedu in mnogo vrčev je že romalo okrog mize. Kar vstane Ivan Vasiljevič in reče: Dajte mi moj lok, ne bom streljal slabše od Tatarja! Tatar pa se je razveselil: Streljaj, baška var, streljaj! Jaz stavim tisoč tatarskih konj, a ti, gosudar? - Mesto Rjazan! je rekel car v pijanosti in ponovil: Dajte mi lok! Boris je planil h konjem, med katerimi je bil tudi carjev, da bi prinesel lok, ki je bil privezan k sedlu; pa naenkrat vidimo, kako se je konj vzel pod njim, ugriznil v vajeti in hipoma je izginil z Borisom. Čez četrte ure se je Boris vrnil - tul in lok sta bila polomljena, puščice so se vse raztresle; sam Boris je imel razbito glavo. Skočil je s konja in padel carju k nogam: Odpusti, car, konja nisem mogel ukrotiti, nisem ti ohranil loka! Car pa se je bil med tem že iztreznil in je rekel: No, s tujim lokom ne streljam. A ti negodnik ne boš več nosil mojega loka. Od tega časa se je jel Boris dvigati. Le počakaj, knez, kam še pride! In kakšen ti je ta človek, je nadaljeval bojar, gledaje na Godunova, nikdar ne sili v ospredje, a je vedno na svojem mestu; nikdar ne gre naravnost, nikdar carju ne nasprotuje, hodi po ovin-kih nikdar ni zapleten v nobeno krvoprelitje in ni udeležen pri nobeni moritvi. Okrog in okrog njega teče kri v potokih, on pa je čist in bel kot mladenič, niti v opričnino ni vpisan. Tistile, je nadaljeval bojar, kažoč človeka z zlobnim usmevom, je Aleksij Basmanov, oče Fedora, tam naprej pa Vasililij Grjaznoj, potem otec Levkij, čudoviški arhimandrit; Bog mu odpusti, to ni duhovni pastir, marveč suženj pozemeljskih strasti."

Serebrjani je poslušal z zanimanjem in žalostjo.

"Povej mi, bojar," je vprašal, "kdo je tisti veliki kodrolasec, kakih trideset let star, s črnimi očmi? Izpil je že četrto kupo, drugo za drugo - in kakšne kupe! Piti zna, to se mora reči le da mu vino ne da veselja. Le poglej, kako je mračen in kako mu gore oči, kakor bliski. Ali je znorel? Glej, kako z nožem reže prt!"

"Tega bi moral poznati, bil je eden izmed naših. A resnica

je, da se je od takrat izpremenil, odkar je šel vsemu bojarstvu v sramoto, med opričnike! To je knez Afanazij Ivanovič Vjazemski. Najpogumnejši je izmed vseh, le da si bo težko rešil glavo. Odkar je izgubil srce, ni sam sebi več podoben. Nič ne vidi, nič ne sliši, samo sam s sabo govori kakor zmešan, in pred carjem govori včasih take stvari, da je človeka strah. A doslej mu je šlo še vse po sreči. Carju se smili. Pravijo, da je šel tudi k opričnikom zaradi ljubezni.

In bojar se je nagnil k Serebrjanemu, bržkone, da bi mu nadrobneje povedal o Vjazemskem, toda ta hip je k njima stopil stolnik, postavil pred Serebrjanega pečenko in rekel:

"Nikita! Veliki gosudar te je izvolil počastiti s skledo s svoje mize!"

Knez je vstal in se po tedanji navadi globoko poklonil carju.

Tedaj so vstali tudi vsi, ki so bili s knezom pri isti mizi, ter se poklonili Serebrjanemu, v znamenje, da mu čestitajo na carski milosti. Serebrjani se je moral vsakemu zahvaliti s posebnim poklonom.

Medtem se je stolnik vrnil k carju in mu rekel, klanjaje se do pasa:

"Veliki gosudar! Nikita je prejel skledo in se klanja do tal!"

Ko so pojedli labode, so sluge v parih odšli iz dvorane in so se vrnili s tri sto pečenimi pavi; njih razprostrti repi so se majali nad vsako skledo v podobi pahljače. Za pavi so prišli ribji, kokošji, meseni in sirovi pirogi, potem vsakovrstni kolači, zapognjeni rožički in livanci. Medtem ko so gostje jedli, so strežniki raznašali vrče in čaše z medico: višnjevo, brinjevo in čemževo. Drugi so delili razna inozemska vina: italijanska, renska in muškatovala. Posebni stolniki so spredaj in zadaj hodili med vrstami in pazili ter naročali, kaj naj se nosi na mizo.

Nasproti Serebrjanemu je sedel star bojar, na katerega je bil, kakor se je govorilo, car hud. Bojar je čutil, da ga nekaj zadene, a ni vedel, kaj, zato je mirno čakal svoje usode. Vsem v začudenje mu je dvorni točaj Fedor Basmanov svojeročno prinesel čašo vina.

"Vasilij!" - je rekel Basmanov - "veliki gosudar ti pošilja čašo vina!"

Starec je vstal, se poklonil Ivanu, izpil vino, Basmanov pa pa se je vrnil k carju in rekel:

"Vasilij je izpil čašo in se ti klanja do tal!"

Vsi so vstali in se priklonili starcu; čakali so, da se jim prikloni tudi on, a on je stal nepremično. Sapa mu je zastajala in tresel se je po vsem telesu. Naenkrat mu je kri zalila oči, obraz mu je posinel in zvrnil se je po tleh.

"Bojar je pijan," - je rekel Ivan Vasiljevič - "nesite ga ven!" Šepet je šel po družbi; zemski bojarji pa so se spogledovali in povsili oči na krožnike. Nihče si ni upal niti ziniti.

Serebrjani se je stresel. Še pred kratkim ni verjel govoricam o krutosti Ivanovi, sedaj pa je bil sam priča njegovega strašnega maščevanja.

"Ali ne čaka mene tudi taka usoda?" je pomislil. Starca so medtem nesli ven in obed se je vršil dalje, kakor da se ni nič zgodilo. Gosli so pele, zvonovi bučali, dvorjani so se glasno razgovarjali in se smejali. Strežniki, ki so bili prej oblečeni v baržunaste obleke, so se sedaj preoblekli v brokataste dolmane. To menjavanje obleke je spadalo med razkošnosti carskih poedin. Na mize so prišle najprej razne žolice, potem žerjavi z dišečo zelenjavo, slani petelini z ingverom, piščanci brez kosti in race s kumarami. Potem so prinesli raznih ribjih juh in tri druge juhe: kurjo belo, črno in kurjo žafranovo. Po juhah so dajali jerebice s slivami, gosi s kašo in divje peteline z žafranom.

Potem je nastopilo pirovanje, med katerim so nosili gostom medicine: ribezovo, knežjo in bojarsko, izmed vin pa alikantsko, baster in malvazijo.

Razgovor je postajal glasnejši, smeh se je oglašal bolj pogostoma in glave so se pričele mešati. Serebrjani je ogledoval obraze opričnikov in je pri oddaljeni mizi ugledal mladeniča, ki ga je pred nekaj urami rešil medveda. Knez je vprašal po njem pri sosedih, a nihče izmed zemskih bojarjev ga ni poznal. Mladi opričnik se je naslonil na mizo in je sedel s podprto glavo, zamišljen, ne da bi se udeleževal splošnega veselja. Knez je hotel vprašati bližnjega strežnika, toda isti trenutek je čul za sabo:

"Nikita! Veliki car ti pošilja čašo!"

Serebrjani je vztrepetal. Za njim je stal z drznim usmevom Basmanov in mu podal čašo.

Knez se ni pomišljal niti za hip, poklonil se je carju in izpil čašo do zadnje kapljice. Vsi so ga radovedno gledali; tudi on je pričakoval neizogibne smrti in se je čudil, da ne čuti učinka zastrupljenja. Namesto trgeta in mraza mu je prešinjala kri prijetna toplota in mu pregnala bledost z obraza. Pijača, ki mu jo je bil

poslal car, je bil star in čist baster. Srebrjanemu je postalo jasno, da mu je car odpustil, ali pa da še ne ve, kako je napadel opričnike.

Že čez štiri ure je trajalo pirovanje, a pojedina je bila šele do polovice. Carski kuharji so se izkazali ta dan. Nikdar se jim niso tako posrečile citronove juhe s kaviparom, pražene ledvice in karasi z bravino. Posebno občudovanje so vzbujale velikanske ribe, ulete v Mrzlem morju in sem v Slobodo poslane iz Soloveckega samostana. Pripeljali so jih žive, v ogromnih sodih; pot je trajala nekaj tednov. Te ribe so komaj spravili na srebrne in zlate podnose, ki jih je moralo nesti v dvorano nekaj ljudi. Iznajdljiva umetnost kuharjev se je kazala tu v polnem sjaju. Jesetri in vize so bili tako pripravljeni in tako položeni na sklede, da so bili podobni petelinom z rasprostrtimi krili ali krilatim zmajem z odprtimi žreli. Dobri in okusni so bili tudi zajci v zabeljenih rezancih in gostje, čeprav so bili že siti do grla, niso odklanjali niti prepelic s česnovom omako, niti škrlancev s čebulo in žafranom. Končno so na ukaz stolnikov spravili z miz poper, sol, kis in vsa mesna ter ribja jedila. Strežniki so paroma odšli ven in se vrnili v novih oblekah. Zamenjali so brokatne dolmane za letenske kuntuše iz bele svile s srebrnimi okraski in sobolovimi obšivi. Ta oprava je bila še krasnejša in bogatejša od prvih dveh. Tako oblečeni so prinesli v dvorano pet pudov težak kremlj iz sladkorja in so ga postavili na carsko mizo. Ta kremlj je bil jako umetno delo. Zobčasti zidovi in stolpi, pašči in jezdec so bili skrbno izvedeni. Podobni kremlji, samo da manjši, ne več kot tri pude težki, so okrasili druge mize. Za kremlji so prinesli kakih sto pozlačenih in pobarvanih dreves, na katerih so namesto sadja visele dišeče sladkarije, poperniki in sladki pirogi. Takoj na to pa so se na mizah pojavili levi, orli in razne ptice, vse vlite iz sladkorja. Med gradovi in pticami so se dvigali kupi jabolk, jagod in laških orehov. A sadja se ni nihče niti dotaknil, vsi so bili siti. Nekateri so še pili romanejo bolj iz dostojnosti, nego za žejo; drugi so dremali, naslonjeni na mizo; mnogo jih je ležalo pod klopmi, vsi pa so si bili odpeli pasove in kaftane. Vsak je čedalje jasneje kazal svojo nravo.

Car ni jedel skoro nič. Med pojedino se je mnogo razgovarjal, se šalil in milostljivo govoril z okrog sedečimi. Obraz se mu ni izpremenil do konca obeda. Isto se je lahko reklo tudi o Godunovu. Zdelo se je, da se Boris Fedorovič ni branil ne dobrih griž-

ljajev ne močnega vina :bil je vesel, zabaval carja in njegove ljubljence z umnim pogovorom, izpozabil se pa ni niti za hip. Bori-sove poteze so kazale sedaj kakor ob začetku obeda mešanico pozornosti, premišljenje mirnosti in samozaupanja. Ozrši se z bistrim očesom po množici pijanih in spečih dvorjanov, se je mla-di Godunov neopazno nasmehnil in zaničevanje mu je šinilo pre-ko obraza.

Carjevič Ivan je pil mnogo, jedel malo, molčal je in poslu-šal in je večkrat govorečega prekinil z neskromno ali razžaljivo šalo. Največ izmed vseh je izkupil od njega Maljuta Skuratov, čeprav Grigorij Lukjanovič ni bil podoben človeku, ki mirno trpi posmeh. Njegova vnanjost je vzbujala grozo tudi pri naj-bolj pogumnih ljudeh. Njegovo čelo je bilo nizko in stisnjeno, lasje so se mu pričenjali skoro tik pri obrvih, ličnice in čeljusti so bile temu nasproti neprimerno razvite; lobanja je bila spredaj ozka in se je proti tilniku naglo razširila v nekak širok kotel; za ušesi pa je imel take izbokline, da so bila ušesa videti kakor udrti. Oči nedoločene barve niso gledale nikdar naravnost v člo-veka, a čudno je izpreletelo slehernega, kdor je slučajno srečal njih kalni pogled. Zdelo se je da ni moglo nobeno plemeni-tejše čuvstvo, nobena lepša misel prodreti v te ozke možgane, pokrite z debelo lobanjo in gostimi ščetinami. Izraz tega člove-ka je bil nekako neizprosni in brezupen. Pri pogledu na Maljuto je čutil človek, da je zaman vse prizadevanje, najti v njem kaj človeškega. In res se je nravno ločil od vseh ljudi, živel je med njimi svoje lastno življenje, se odrekal vsakemu prijateljstvu in ožji zvezi, nehal je biti človek in je napravil iz sebe carskega psa, pripravljenega raztrgati vsakega, kogar bi Ivan sklenil uničiti.

Edina jasna lastnost je bila menda njegova goreča ljubezen do sina, mladega Maksima Skuratova, toda to je bila ljubezen divje živali, nezavedna ljubezen, čeprav je včasih mejila že na žrtvovanje samega sebe. Krepila jo je Maljutina častihlepnost. Izhajajoč iz nizkega rodu, se je mučil v zavisti pri pogledu na blišč in vzvišenost ter hotel povišati vsaj svoje potomstvo, za-čenši s svojim sinom. V besnost ga je gnala misel da bo stal Mak-sim, katerega je ljubil tem bolj, ker ni poznal drugih rodbinskih vezi, v očeh naroda vedno nižje od teh ponosnih bojarjev, katere je on, Maljuta, moril v množicah. Prizadeval si je, da bi z zla-tom dosegel dostojanstva, ki so mu bila nedostopna po rodu, moril je z dvojno naslado, se maščeval nad osovraženimi bojarji,

se bogatil ž njih imetjem in je dvigujoč se v carski milosti hotel povišati tudi svojega ljubljenelega sina. Toda poleg teh načrtov je bilo prelivanje krvi za njega potreba in naslada. Mnogo umorov je izvršil z lastnimi rokami in letopisi pripovedujejo, da je včasih po usmrčitvah lastnoročno s sekiro razsekal mrtva trupla in jih pometal psom za žretje. Da bo slika tega človeka popolnejša, je treba dodati, da je bil kljub umstveni omejenosti silno lokav, kakor vsaka zver, v boju se je odlikoval z obupno hrabrostjo, v občevanju z ljudmi je bil nezaupen, kakor vsak suženj, ki je prišel do nezasluzene časti in nihče si ni tako zapomnil žalitve kakor Maljuta Grigorij Lukjanovič Skuratov-Belski.

Takšen je bil človek, kateremu se je tako neoprezno posmehoval carjevič.

Poseben dogodek je dal Ivanu Ivanoviču priliko za posmehovanje. Pregarjan od zavisti in častihlepnosti, je Maljuta že dolgo hrepenel po bojarstvu; toda car, ki se je včasih držal običajev, ni hotel ponižati najvišjega ruskega dostojanstva v osebi svojega ljubljence iz nizkega rodu in se ni zmenil za njegove prošnje. Skuratov se je odločil, da Ivana spomni nase. Ko je ta dan car stopil iz spalnice, je padel pred njim na tla mu naštel vse svoje zasluge in ga kot nagrado zanje poprosil bojarske čapke. Ivan ga je potrpežljivo poslušal, se zasmel in ga imenoval psa. Sedaj za mizo je carjevič Maljuto spomnil ponesrečenega prosjačenja. Toda ne bil bi tega omenil carjevič, če bi bolje poznal Grigorija Lukjanoviča.

Maljuta je molčal in bledel. Car je z nevoljo opazoval neprijetne odnose med Maljuto in sinom. Da bi napeljal razgovor na kaj drugega, se je obrnil k Vjazemskemu.

"Afanazij," je rekel napol prijazno, napol posmehljivo, "kako dolgo se boš še moril? Ne spoznam več svojega dobrega opričnika. Ali ti je morda zavdala ljubezen - ljuta kača?"

"Vjazemski sploh ni opričnik," je omenil carjevič. "Vzdihuje kakor kaka devotka. Reci mu gosudar-batjuška, naj mu nataknejo sarafan in obrijejo brado, kakor Fedki Basmanovu, ali pa mu ukaži peti z goslarji. Mislim, da mu bolj pristojajo gosli nego sablja."

"Carjevič," je zakričal Vjazemski, "ako bi bil pet let starejši in bi ne bil carjev sinko bi te pozval za razžalitev k Moskvi na Trojicki trg, pomerila bi se in sam Bog bi razsodil, kdo naj suče sabljo in kdo igra na gosli!"

"Afonka," je rekel strogo car, "ne pozabi, pred kom govoriš!"

"Dobro," batjuška, gospod moj, Ivan Vasiljevič, je drzno odgovoril Vjazemski, "ako sem kriv pred teboj, daj mi odsekati glavo, od carjeviča se pa ne dam zasmehovati!"

"Ne," je rekel Ivan Vasiljevič, ki je Vjazemskemu vedno odpuščal prestopke zaradi njegovega junaštva, "prezgodaj je še, Afonja, da bi ti jemal glavo. Naj le še služi v carski službi! Rajši ti, Afonja, povem pripovedko, ki mi jo je minulo noč pripovedoval slepi Filka:

"V slavnem Rostovu, krasnem mestu, je živel vrl mladenič Aljoša Popovič. Bolj kot življenje mu je bila draga kneginja; omožena s starim Tugarinom Zmijevičem, in naj si je Aljoša Popovič še toliko prizadeval, kneginja ga ni marala. Ne ljubim te, dobri mladec, ljubim samo svojega moža, milega, starega Zmijeviča. Dobro, je rekel Aljoša, tudi mene vzljubiš, labod beli! Vzel je dvanajst svojih zvestih služabnikov, vdrl v sobane Zmijevičeve in ugrabil mlado ženo. Blagor ti dobri mladenič, je rekla žena, da si me tako ljubil in da si me znal celo z mečem dobiti; zato te ljubim bolj od življenja, bolj od sveta, bolj od starega, gnusnega svojega moža, Zmijeviča."

"No kaj, Afonja," je pristavil car, srepro gledajoč Vjazemskega, "kako ti ugaja pripovedka Filke,"

Vjazemski je željno poslušal besede Ivana Vasiljeviča. Padle so mu v dušo kakor iskre v žitne snope, vzbudila se je strast v njegovih prsih in oči so mu s plamenom zagorele.

"Afanazij," je nadaljeval car, "jaz pojdem te dni v Suzdal na molitev, ti pa pojdi v Moskvo k bojarju Družini Morozovu: vprašaj ga kako mu je zdravje, reci, da sem te poslal, da vzameš z njega mojo kletev. A vzemi s sabo," je dodal pomenljivo, "vzemi s sabo čim več opričnikov."

Serebrjani je videl s svojega sedeža, kako se je Vjazemskemu spremenil obraz in kako mu je divja radost zasijala z obličja a slišal ni, o čemu govorita knez in Ivan Vasiljevič.

Ko bi bil uganil Nikita Romanovič, česa se veseli Vjazemski, bi pozabil na prisotnost gosudarjevo, ostro sabljo bi bil strgal s stene in preklal bujno glavo Vjazenskemu. Tudi svojo glavo bi bil izgubil Nikita Romanovič; a za sedaj so ga rešile zvočne gosli, dvorni zvonovi in bučni govor opričnikov. Česa se raduje Vjazemski ni zvedel.

Slednjič je Ivan vstal. Vsi dvorjani so zašumeli kakor preplašene čebele v ulnjaku. Kdor je le mogel, se je postavil na noge in vsi povrsti hiteli k carju, da dobe od njega suhih sliv, katere je lastnoročno delil med brate.

Ta trenotek se je preril skozi gnečo opričnik, ki ni bil na gostovanju, in je nekaj pošepetal Maljuti Skuratovu na uho. Maljuta je vzrožil in razjarjenost mu je spreletala obraz. To ni ušlo bistremu očesu carjevemu. Ivan je zahteval pojasnila.

"Gosudar!" je kriknil Maljuta, "zgodilo se je nekaj nezaslišanega! Izdaja, upor proti carski milosti tvoji!"

Ob besedi "izdaja" je car prebledel in oči so se mu zaiskrile.

"Gosudar, je nedaljeval Maljuta, "oni dan sem poslal okrog Moskve četo, da se prepriča, kako moskovski ljudje slušajo tvoje carske ukaze. Naenkrat je neznan bojar napadel s svojimi hlapci tvoje ljudi na poizvedovanju. Mnogo so jih ubili in silno zdelali mojega oprodo. Sam je tu, za vratmi stoji, grdo ranjen. Ali mu ukažeš priti sem?"

Ivan je z očmi premeril opričnike in je na vseh obrazih čital jezo in nemir. Tedaj so poteze njegovega obraza dobile izraz nekega čudnega zadovoljstva in rekel je z mirnim glasom: "Pokličite ga!"

Kmalu na to se je tolpa razmaknila in v dvorano je vstopil Matvej Homjak z obvezano glavo.

9. SODBA

Homjak si ni umil krvi z obraza, nalašč si jo je razmazal po obvezi in obleki, češ, naj vidi car, kako so pretepli njegovega služabnika. Stopil je k Ivanu, mu padel k nogam in kleče čakal, da mu bo dovoljeno govoriti.

Vsi so radovedno gledali Homjaka. Car je prvi pretrgal molčanje.

"Koga obtožuješ?" je vprašal; "kako se je to zgodilo? Pri-poveduj po vrsti."

"Sam ne vem, koga obtožujem, nada naša, pravoslavni car! Pes mi ni povedal svojega rodnega imena. Temveč ponižno jav-ljam tvoji carski milosti o svojem boju in o svoji rani in da me je pobil neznan človek v veliki svoji nizkotnosti."

Splošna pozornost se je podvojila. Nihče si ni upal dihati. Homjak je nadaljeval:

"Prišli smo na svojem obhodu do vasi Medvedovke, ko so naenkrat tisti prokletci, vrag ve, kje so se vzeli, naválili na nas

in padli čez nas kakor sneg na glavo, nas premogli, pobili in potolkli deset ljudi, druge pa zvezali; njihov bojar, razbojnik, pa nas je hotel dati vse obesiti, dva razbojnika, katere smo zajeli na obhodu, pa je velel osvoboditi in spustiti."

Homjak je umolknil in si popravil krvavo obvezo na glavi. Nezaupno mrmranje je vstalo med opričniki. Pripovedovanje je kazalo, da ni vredno vere. Car je vzdvomil.

"Povej, ali govoriš resnico, dečko," je rekel, predirljivo zroč Homjaka s svojim orlovskim očesom. "Ali se ti ne meša v glavi? Ali te niso morda pretepli v krčmi?"

"Na križ prisegam, gosudar; svojo glavo zastavim, da so moje besede resnične!"

"Toda povej mi, zakaj te ni obesil neznani bojar?"

"Bržkone si je premislil. Nikogar ni obesil; ukazal je samo, naj nas pretepo z biči."

Zopet je mrmranje preletelo zbor.

"Ali vas je bilo mnogo na obhodu?"

"Petdeset ljudi, jaz sem bil enainpetdeseti."

"Ali je bilo onih mnogo?"

"Ne bom tajil krivde, onih je bilo manj - tako nekako dvajset do trideset."

"In vi ste se dali zvezati in nabiti kakor babe? Kaj ste otrpnili ali kaj? Ali so vam roke odrevenele, ali so vam duše zlezle v pete? To je res smeha vredno! In kakšen bojar je to, ki ob belem dnevu napada opričnike? To je nemogoče. Ne rečem, da ne bi hoteli, ampak to ni tako lahko! Tudi mene bi na vse zadnje snedli, pa jim zob ne prime! Čuj: Ako hočeš, da ti bom verjel, imenuj mi tistega bojarja; ako tega ne moreš, potem priznaj, da si lagal. Če mi ga pa ne poveš in ne priznaš, da si lagal, se ti bo slabo godilo, dečko!"

"Nada naša, gosudar!" je trdovratno odgovoril oproda, "sam Bog ve, da govorim resnico. Če pa me daš ob glavo, je to tvoja volja! Ne bojim se smrti, a bojim se krivde! Vse tvoje bojevnike kličem na pričo!"

In ozrl se je na opričnike, kakor bi jih klical za priče. Nenadoma pa se je njegov pogled srečal s pogledom Serebrjanega.

Težko je popisati, kaj se je godilo v duši Homjakovi. Strmenje, dvom in nazadnje zlobno veselje se mu je bralo z obraza.

"Gosudar," je rekel vstajaje; "ako hočeš vedeti, kdo nas je

napadel, posekal drugove in nas ukazal biti z biči, ukaži temule bojarju povedati svoje ime in priimek."

Vseh oči so se obrnile na Serebrjanega. Car je dvignil svoje gole obrvi in je srepo gledal Serebrjanega, rekel pa ni niti besedice. Nikita Romanovič je stal nepremično, miren, toda bled.

"Nikita," je slednjič rekel car, polagoma izgovarjajoč vsako besedo. "Pojdi sem! Pridi na odgovor. Ali poznaš tega človeka?"

"Poznam, gosudar."

"Ali si napadel njega in njegove tovariše?"

"Gosudar, ta človek je s svojimi drugovi sam napadel selo."

Homjak je segel knezu v besedo. Da bi pogubil neprijatelja, je sklenil izpostaviti sebe samega.

"Gosudar," je rekel, "ne poslušaj bojarja! On vali krivdo name, ki sem nizkega rodu; tako se ne pokaže resnica med nama. Toda ukaži, naj govore tovariši; ali pa daj naju oba zaslišati s hudimi mukami. Potem se razodene pravica."

Serebrjani je zaničljivo pogledal Homjaka.

"Gosudar!" je rekel; "jaz ne tajim svojega čina. Napadel sem tega človeka, ukazal sem njega in njegove tovariše preteptati, potem pa sem ukazal..."

"Dovolj" je strogo rekel Ivan Vasiljevič. "Odgovori na moje vprašanje: Ali si vedel, ko si jih napadel, da so to moji oprichniki?"

"Nisem vedel, gosudar."

"Ali so ti povedali, ko si jih hotel dati obesiti?"

"So."

"Zakaj si si premislil in jih nisi dal obesiti?"

"Zato, gosudar, da bi jih prej tvoji sodniki zaslišali."

"Zakaj jih nisi takoj od početka poslal mojim sodnikom?"

Serebrjani ni našel odgovora.

Car je uprl vanj vprašujoči pogled in mu skušal prodreti v dno duše.

"Nisi si premislil," je rekel, "zategadelj, da bi jih izročil sodnikom, ampak zato, ker so ti rekli, da so carski ljudje. In ti," je nadaljeval car z rastočo jezo, "ti si jih vedoč, da so moji ljudje, velel preteptati z biči?"

"Gosudar..."

"Dovolj!" je zagrmel Ivan. "Zaslišanje je končano. Bratje," je nadaljeval in se obrnil k svojim ljubljencem, "povejte kaj zas-

luži bojar knez Nikita? Govorite kot mislite; vedeti hočem, kaj misli vsak izmed vas!"

Glas Ivanov je bil umerjen, toda njegov pogled je kazal, da je v svojem srcu že določil knezovo usodo in da gorje tistemu, kdor bo hotel biti mehkejši od njega.

"Govorite, ljudje!" je nadaljeval in zvišal glas: "Kaj zasluži Nikita?"

"Smrt!" je odgovoril carjevič.

"Smrt!" so ponovili Skuratov, Grjaznoj, oče Levki in oba Basmanova.

"Naj mu bo torej smrt!" je rekel Ivan hladnokrvno. "Kajti pisano je: Kdor prime za meč, pod mečem pogine. Primite ga, ljudje!"

Serebrjani se je molče poklonil Ivanu. Nekaj ljudi ga je obkolilo in odvedlo iz dvorane.

Mnogo jih je šlo za njimi gledat usmrtitev, drugi pa so ostali v dvorani. Pridušeno govorjenje je šlo preko dvorane. Car se je obrnil k opričnikom. Njegov izraz je bil svečan.

"Bratje!" je rekel, "ali je moja sodba pravična?"

"Pravična, pravična!" se je razleglo med blizu stoječimi opričniki.

"Pravična, pravična!" so ponovili oddaljeni.

"Ne, ni pravična!" se je oglasil nekdo.

Opričniki so se razvneli.

"Kdo je to rekel? Kdo je izgovoril to besedo? Kdo pravi, da carjeva sodba ni pravična?" - se je oglasilo od vseh strani.

Na vseh obrazih je bilo videti strmenje, vseh oči so izražale nevoljo. Samo eden, najkrutnejši izmed njih ni kazal srda. Maljuta je bil bled kakor smrt.

"Kdo pravi, da ni moja sodba pravična?" je vprašal Ivan, prizadevajoč si, da bi dal svojim potezam miren izraz. "Naj mi stopi pred obličje, kdor je to rekel!"

"Gosudar," je izpregovril Maljuta v veliki razburjenosti; "med dobrimi služabniki tvojimi je tudi mnogo pijanih, mnogo takih, ki ne vedo, kaj govore! Ne veli iskati pijanca, gosudar! Ko se iztrezni, sam ne bo verjel, da je res kaj takega govoril v pijanosti!"

Car je nezaupno gledal Maljuto.

"Oče paraklisiarh!" je rekel car smehlja se. "Od kdaj si pa tako milosrčen?"

"Gosudar!" je nadaljeval Maljuta, "ne veli..."

A bilo je že prepozno.

Sin Maljute je stopil naprej in je stal spoštljivo pred Ivanom. Maksim Skuratov, tisti opričnik, ki je Serebrjanega rešil medveda, je izgovoril ono besedo.

"Torej ti, Maksimuška, se pritožuješ nad mojo sodbo?" je rekel Ivan, oziraje se z zlim smehljajem sedaj na očeta sedaj na sir.a. - "No, odgovori, Maksimuška, zakaj ti ni vseh moja sodba?"

"Zato, gosudar, ker nisi poslušal Serebrjanega, ker mu nisi dovolili, da se opraviči pred tabo in ker ga nisi niti vprašal zakaj je hotel obesiti Homjaka."

"Ne poslušaj ga, gosudar!" je prosil Maljuta, pijan je, saj vidiš, da je pijan! Ne poslušaj ga! Poberi se, pijanec; vidiš ga, kako se ti napije! Poberi se; glej, da odneseš glavo!"

"Maksim ni pil ne vina ne medicine," je zlobno opomnil carjevič. "Ves čas sem gledal nanj, niti brkov si ni zmočil."

Maljuta se je ozrl na carjeviča s takim pogledom, da bi vsak strepetal pred njim. A carjevič se je čutil nedostopnega za maščevanje Maljute. Drugi sin Groznega, prestolonaslednik, je imel v sebi vse slabe lastnosti očetove in slabi zgledi so čezdalje bolj uničevali tisto, kar je bilo v njem dobrega. Ivan Ivanovič že ni poznal več usmiljenja.

"Da," je pristavil smehljaje se. "Maksim ni ne jedel ni ne pil pri obedu. Ni mu povšeči naše življenje. Gnusi mu se opričnina batjuške."

Med tem pogledom Boris Godunov ni odmaknil oči od Ivana. Zdelo se je, da je preizkoval izraz njegovega obraza in je tiho in neopaženo odšel iz dvorane.

Maljuta je padel carju k nogam.

"Batjuška, gosudar Ivan Vasiljevič!" je izpregovoril, loveč rob carjeve obleke; "davi sem te jaz neumni bedak, seljak neotesani, prosil bojarstva. Kje je bila moja pamet? Kam je šla moja človeška razsodnost? Jaz, rob smrdljivi, jaz naj bi nosil bojarsko čapko? Pozabi, gosudar, bedaste moje besede, ukaži strgati z mene pozlačeni kaftan, obleči me v raševino, samo odpusti Maksimu njegovo krivdo! Mlad je, gosudar, neumen, nerazsoden, ne ve, kaj govori! In ako že hočeš koga kaznovati, daj kaznovati mene, ker sem, bedak, dovolil sinu, da se je napil do pijanosti! Dovoli, gosudar, da jaz položim na klado svojo glupo glavo. Ukaži, in takoj ubijem samega sebe!"

Grozen je bil pogled na spačeni obraz Maljute, na obup, začrtan v njegove poteze, ki niso nikdar izražale drugega kot zverstvo.

Car se je zasmejal.

"Nimam za kaj kaznovati ne tebe ne tvojega sina!" je rekel; "Maksim ima prav!"

"Kaj, gosudar?" je vzkliknil Maljuta; "kaj - Maksim ima prav!" in njegovo veselo začudenje je izrazil bedast smeh, ki pa je takoj izginil, zakaj Maljuti se je zazdelo, da se mu car posmehuje.

Te nagle spremembe na Maljutinem obrazu so bile tako ne- navadne, da se je car, gledajoč ga, zopet spustil v smeh.

"Maksim ima prav," je nazadnje ponovil car z resnim obrazom; "zmotil sem se. To je nemogoče, da bi Serebrjani svojevoljno napravil kaj proti meni. Spominjam se Nikite še pred litovsko vojno. Vedno sem ga imel rad. Bil mi je dober služabnik. To ste vi, prokletci," je nadaljeval car, obrnivši se k Grjaznemu in k Basmanovima, "ki me vedno ščujete, naj prelivam kri! Ali vam je še premalo vseh umorov? Ali je bilo treba ubiti še mojega dobrega bojarja? Kaj stojite, zverine! Hitite, ustavite kazen! Ne, ne, ne hodite! Prepozno je! Zdi se mi, da mu je že odletela glava! Vsi mi poplačate njegovo kri!"

"Ni še prepozno, gosudar," je rekel Godunov, ki se je vrnil v dvorano. "Ukazal sem, naj počakajo z usmrтитvijo Serebrjanega. Milost ne pozna predpisov, gosudar; vem, da si milostljiv, da včasih obsodiš in odpustiš. Zato sem storil tako. Serebrjani ima že glavo položeno na klado, rabelj ima že slečen kaftan, zavihal si je rokave in čaka tvojega carskega povelja!"

Ivanu se je obraz razjasnil.

"Boris," je rekel, "pojdi sem, moj dobri služabnik! Ti edini poznaš moje srce. Ti edini veš, da ne prelivam krvi za svoje veselje, ampak da iztrebim izdajstvo. Ti me ne smatraš za ljudožrca. Pojdi sem, Fedorič, da te objamem!"

Godunov se je sklonil, Car ga je poljubil na glavo.

"Pojdi sem tudi ti, Maksim, odpuščam ti. Kruh in sol jej in govori resnico! Tako delaj tudi naprej. Dajte mu sto in dvajset sobolov za kožuh.

Maksim se je poklonil do tal in carju poljubil roko.

"Kakšno plačo imaš?" je vprašal Ivan.

"Navadnega vojaka, gosudar."

"Določam ti plačo načelnikov. Imel boš hrano in vse potrebščine kakor načelniki. A vidim, da mi hočeš nekaj povedati. Govori brez strahu; prosi, kar hočeš!"

"Gosudar! Nisem zaslužil tvoje velike milosti, nisem vreden bogatega oblačila, starejši so tu, nego sem jaz. Samo ene stvari te prosim, gosudar; pošlji me bojevat se na Litvo, pošlji me v Livonijo; ali pa gosudar, me pošlji v Rjazan zoper Tatarje!"

Nekaj preziru podobnega se je zasvetilo v Ivanovih očeh.

"Zakaj bi se rad bojeval? Ali ti mrzi življenje v Slobodi?"

"Mrzi mi, gosudar."

"Kaj?" je vprašal Ivan in srepo gledal Maksima.

Maljuta ni pustil odgovoriti sinu.

"Gosudar", je rekel, "rad bi služil tvoji milosti. Rad bi dobil iz tvojih carskih rok zaslužno svetinjo na zlati verižici. Gorka kri se pretaka po njem, gosudar; zato prosi, da bi šel nad Tatarje in Nemce."

"Ne, njemu ni zato," je izpregovoril carjevič, "ampak zato, da bi bilo po njegovi glavi. Nočem biti opričnik in tudi ne bom! Češ, naj bo pa moji, a ne po carjevi volji!"

"Glej, glej!" je rekel Ivan posmehljivo. "Tako me hočeš speljati, Maksimuška? Glejte ga junaka! Kako neki bi se mogel jaz, siromak, kosati s tabo? Ako nočeš biti opričnik, te dam zapisati med hlapce."

O, gosudar!" je hitel za sina Maljuta; "kamor blagovoli tvoja milost uvrstiti Maksima, povsod bo pripravljen služiti po tvojem ukazu! A sedaj pojdi domov, Maksim, pozno je že; reci materi, naj me ne čaka, dela imamo v zaporih. Količeve mučimo. Pojdi, Maksim, pojdi!"

Maksim je odšel. Car je ukazal poklicati Serebrjanega.

Opričniki so ga pripeljali zvezanega, brez kaftana; ovratnik pri košulji je imel odpet in zavihan. Za kpezom je vstopil glavni rabelj Tereška z zavihanimi rokavi, z lesketajočo se sekiro v roki. Tereška je vstopil zato, ker ni vedel, ali car odpušča Serebrjanemu, ali hoče samo izpremeniti način njegove smrti.

"Pojdi sem, knez!" je rekel Ivan. "Moji mladci so se prena-glili nad teboj. Ne jezi se! Imajo že tako navado; ne pogledajo v koledar, pa kar pritrkavajo. Ne pomislijo, da je človeka ubiti lahko, da pa glave ne pritrdiš nazaj, če je odletela. Zahvali se Borisu. Če bi ne bilo njega te bi spravili na drugi svet. In jaz

nebi imel koga vprašati zaradi Homjaka. Povej nam, zakaj si ga napadel?"

"Zato, gosudar, ker je on sam napadel nadolžne ljudi sredi vasi. Takrat nisem vedel, da je tvoj služabnik, in do takrat nisem še ničesar slišal o opričnini. Vračal sem se z Litve proti Moskvi, ko je Homjak s tovariši napadel vas in pričel klati ljudi."

"A da si vedel, da so to moji služabniki, ali bi jih tudi tedaj napadel?"

Car je pozorno gledal Serebrjanega. Knez se je za trenutek zamislil.

"Tudi takrat bi jih napadel, gosudar," je rekel prostodušno; "zakaj ne verjel bi, da morè na tvoj ukaz."

Ivan je uprl mrki pogled v kneza in dolgo ni odgovoril. Slednjič je prekinil molk.

"Dober je tvoj odgovor, Nikita!" je rekel in pritrjuje po kimal z glavo. "Nisem ustanovil opričnine v Rusiji zato, da bi maji služabniki pobijali nedolžne ljudi. Nastavil sem jih kot dobre pse, da bi branili moje ovce pred volkovi, da bi mogel reči pri poslednji sodbi božji po besedah prerokovih: "Tu sem jaz in moji otroci, ki si mi jih dal, Gospod." Dober je tvoj odgovor. Vsemu svetu povem: ti in Boris - samo vidva sta me spoznala. Drugi ne mislijo tako; pravijo mi krvoločnik, a ne vedo, da v solzah prelivam kri! Vsi vidijo kri: rdeča je vsakega bode v oči; srčnega joku mojega pa ne vidi nihče; solze mi padajo brezbarvne v dušo, toda kakor goreča smola jo razdeja in izžigajo vse moje življenje." In car je pri teh besedah dvignil oči z izrazom globoke toge. "Kakor je nekdanj Rahela," je nadaljeval in oči so se mu obrnile pod čelo, "kakor je nekdanj Rahela objokavala svoje otroke, tako tudi jaz, veliki grešnik, oplakujem svoje razbojnice in zločince. Dober je tvoj odgovor, Nikita. Odpuščam ti krivdo. Razvezite ga! Odidi, Tereška, ne potrebujem te... Ne, stoj, počakaj še za trenutek!

Ivan se je obrnil k Homjaku.

"Odgovori!" je rekel z groznim glasom - "kaj ste počeli po svoji divjaški navadi v Medvedevki?"

Homjak je po strani pogledal Tereško, potem Serebrjane ga ter si popraskal tilnik.

"Spoprijeli smo se malo z mužíki," je odgovoril na pol lo kavo, napol drzno; "ne bom tajil greha. Krivi smo zato, gosu-

dar, ker smo se sproprijeli s tvojimi izobčenci. Saj je to vas bojarja Morozova."

Strašni pogled Ivanov se je ublažil in nasmehnil se je.

"No, imaš dosti kneževih bičev?" je rekel. Mislim da bo dosti zate. Dobro, tudi tebi odpuščam. Naj bo. Pojdi, Tereška, danes je že tak dan, da boš brez dela."

Ob milostnem postopanju Ivana s Serebrjanim je zadovoljen šepet zašumel med zemskimi bojarji. Tanko carjevo uho je čulo ta šepot in njegov nezaupni značaj si ga je razlagal na svoj način. Ko sta Homjak in Tereška odšla iz dvorane, je uprl Ivan svoj prodirljivi pogled v zemske bojarje.

"Vi," jim je rekel strogo, "nikdar ne mislite spričo moje sodbe, da sem vam začel biti prizanesljiv!" In ta hip se je v njegovi nemirni duši porodila misel, da bo najbrž tudi Serebrjani njegovo milosrčnost pripisal na rovaš njegove slabosti. V tem trenutku mu je postalo žal, da mu je odpustil, in hotel je popraviti svojo napako.

"Čuj", je rekel, gledajoč kneza, "danes sem te pomilostil zaradi tvoje odkrite besede in svojega odpuščanja ne vzamem nazaj. Toda vedi, če najdem na tebi novo krivdo, te kaznujem tudi za staro. Zato pa, da ne pojdeš tedaj v svesti si svoje krivde na Litvo ali h kanu, kakor delajo to drugi, mi prisezi, da bodeš povsod, kjer se boš nahajal, čakal kazni, ki ti jo naložim."

"Gosudar!" je rekel Serebrjani, "moje življenje je v tvojih rokah. Da bi se ti skrival, ni v moji navadi; če kaj zakrivim, počakam tvoje sodbe in se ne umaknem tvoji volji!"

"Poljubi križ" je važno rekel Ivan in dvignil na prsih viseči mu vzorkovani križ, ga podal Serebrjanemu in se po strani ozrl na zemske bojarje.

Med splošno tišino je bilo slišati žvenkljanje zlate verižice, ko je Ivan spustil iz roke podobo Odrešenikovo. Serebrjani se je pokrižal in se dotaknil križa z ustnicami.

"Sedaj pojdi!" je rekel Ivan, "in moli k presveti Trojici in k vsem svetim pomočnikom, da te obvarujejo nove, čprav lahke krivde!"

"Vi pa," je pristavil, ozrši se na zemske bojarje, "ki ste slišali najin odgovor, ne čakajte za Nikito novega odpuščanja in si ne domislite, prositi me zanj odpuščanja, ako bo drugič zaslužil moje jezo!"

Ko je pridal na ta način možnosti bodoče samovoljnosti nad

Serebrjanim podobo nramnega prava, je Ivan napravil zadovoljen obraz.

"Sadaj idite vsi," je rekel, "vsak svojo pot. Zemski poznajo moje ukaze že od prej, opričniki, moji izbrani služabniki in vojak moji, pa naj se spominjajo svoje prisege in naj jih ne vznemirja to, da sem danes odpustil Nikiti; kajti v mojem srcu ni pristanosti niti do bližnjih niti do daljnih?"

Začeli so se razhajati. Vsak je šel domov, nesoč s sabo strah, ta skrb, ta zlobo, ta razne upe, drugi ne drugega kot pijanost v glavi. Slobodo je objel mrak; mesec se je jel prikazovati izza gozda. Strašna je bila videti mračna palača s svojimi očmi, kupolami in grebeni. Od daleč je bila podobna pošasti, ki se je zvila v svitek in preži, da bi planila. Eno nezakrito okno se je svetilo kot oko pošasti. To je bila carska spalnica. Car je vneto molil.

Molil je za pokoj v sveti Rusiji, molil zato, da bi mu Bog dal premagati izdajstvo in nepokornost, da bi ga blagoslovil za dokončaje velikega dela; za izenačenje močnih s slabimi, da bi ne bilo v Rusiji nikogar višjega od drugega, da bi si bili vsi enaki, on pa da bi sam stal nad vsemi kakor hrast na ravnem polju!

Car je molil in se klanjal do tal. Zvezde gledajo nanj skozi okno križato, gledajo nanj zvezde svetle, skoro žalostne - žalostne, kakor bi si mislile: ah, ti, ah, ti car Ivan Vasiljevič! Začel si delo v nepravem času - začel si ga, a nas nisi vprašal; nikoli ne zraseta dva klasa enako visoko, nikoli; nikoli ne zravnaš visokih gora s predgorjem, nikoli ne bo sveta brez bojarstva.

10. OČE IN SIN.

Bila je že noč, ko je odšel Maljuta po mučenju Količevih, sorodnikov in tovarišev odstavljenega metropolita, končno iz zaporov. Gosti oblaki so kot črne gore viseli nad Slobodo in grozili z nevihto. V domu Maljute so že vsi spali. Samo Maksim ni spal. Šel je očetu naproti.

"Batjuška," je rekel Maksim, "čakal sem te; govoriti moram s tabo."

"O čem?" je vprašal Maljuta in je nehote pogledal v stran. Grigorij Lukjanovič se nikdar ni tresel pred sovražnikom, a vpricho Maksima je bil v zadregi.

"Jutri odidem!" je nadaljeval Maksim; "z Bogom, batjuška!"

"Kam?" je vprašal Maljuta in uprl svoj kalni pogled v Maksima.

"Kamor me noge poneso, batjuška; zemlja ni s plotom zaprta, dosti je mesta na njej!"

"Ali si znorel? Pa te je menda res obsedlo! Kaj si napravil pri obedu? Tvoj jezik se je predrznil ugovarjati carju! Li veš, kdo je on in kdo si ti?"

"Vem, batjuška, vem pa tudi, da me je pohvalil zato. A vendar ne morem ostati!"

"Ah ti, trmoglavec! Od kod pa se je vzela ta tvoja volja? Kaj pa se je danes zgodilo s tabo? Zakaj si se odločil oditi sedaj, ko te je car odlikoval in te izenačil z načelniki? Zakaj kočesh prav sedaj proč?"

"Meni je že dolgo živeti med vami, batjuška, to veš sam, a sam sebi nisem verjel; od mladih nog sem vedno slišal od vseh strani, da je volja carjeva volja božja in da ni večjega greha, kakor drugače misliti nego car. In otec Levki in vsi popi slobodski so mi štel v velik greh, da ne mislim kakor vi. Nehote sem pričel včasih premišljevati, ali imam res sam prav zoper vse vas? Nehote sem odkladal odhod od tod. A danes"-je nadaljeval Maksim in rdečica mu je živo zaigrala na obrazu - "danes sem spoznal, da imam jaz prav. Ko sem zaslišal kneza Serebrjanega, ko sem zvedel, da je on razbil tvojo ogledno četo, ker je morila in ni utajil svojega pravičnega čina pred carjem, ampak je šel kakor mučenik zanj v smrt, takrat je vstrepetal za njega moje srce, kakor še nikdar za nikogar, iz moje duše je izginilo omahovanje in bilo mi je jasno kot beli dan, da pravica ni na naši strani!"

"Torej ta te je spravil ob pamet?" je zakričal Maljuta, že itak jezen na Serebrjanega; "torej ta te je spravil ob pamet? Naj mi le pride v pest; nagle smrti ne pogine ta pes!"

"Gospod ga varuj tvojih rok!" je rekel Maksim in se prekrižal. "On ne bo pustil da bi ti pogubil vse, kar je v Rusiji dobrega. Da!" je navdušeno nadaljeval sin Maljute; "komaj sem videl kneza Nikito Romanoviča, že sem izprevidel, da bi bilo dobro živeti z njim skupaj, in rad bi ga bil prosil, naj me vzame k sebi, toda sram me je bilo. Ne upam si ga pogledati, dokler nosim to obleko."

Maljuta je poslušal sina in dve čuvstvi sta se borili v njem. Hotel je zakričati na Maksima, zateptati za njim z nogami in ga s grožnjami prisiliti k pokorščini; toda neprostovoljno spoštovanje je uklepalo njegovo jezo. Izprevidel je, da pretnje sedaj

nič ne pomagajo, in v svoji nizki duši je sedaj pričel iskati drugih pripomočkov, da bi pridržal sina.

"Maksimuška!" je rekel in je navzel ljubezniv izraz, kolikor mu je to dovoljevalo njegovo zversko lice; "nisi izbral pravega časa za odhod. Tvoja beseda je bila danes carju po volji. Čeprav si me hudo prestrašil, vendar so se naju očitvidno usmili svetniki božji in omeščali srce batjuški gospodarju. Namesto da bi te kaznoval, te je pohvalil, ti povišal plačo in podaril sobolji kožuh. Boš videl, če ne boš prišel sedaj više! Ta čas pa zakaj bi ne ostal tukaj,"

Maksim je padel Maljuti k nogam.

"Ne morem živeti tu, batjuška, ne morem! Da bi ostal doma, ne morem in ne morem. Ne morem poslušati po cele dneve ihtenja in plaknja, ne morem gledati, da je moj oče."

Maksim je umolknil.

"No?" je vprašal Maljuta.

"Da je moj oče - rabelj!" je rekel Maksim in povetil oči, kakor bi se bil ustrašil, da je mogel očetu reči tako besedo.

Toda Maljute ni užalil ta priimek.

"Rabelj in rabelj, to je razlika!" je rekel in pogledal v kot sobe. "Preprost človek je nekaj drugega, više postavljen pa zopet nekaj drugega bojarji, ki podkopujejo carski prestol in skušajo omajati celo državo. Z razbojniki nimam nobenega posla. Moja sekira ne seka drugega kot izdajalske glave bojarjev."

"Molči, oče!" je rekel vstajaje Maksim; "ne žali mi srca s takimi besedami! Kdo izmed tistih, ki si jih ti ugonobil, je kdaj mislil izdati carja? Kdo izmed njih je hotel upropastiti državo? Ne zaradi njihove krivde, marveč zaradi svoje zlobe sekaš bojarske glave! Ko bi ne bilo tebe, bi bil tudi car bolj usmiljen. Toda vi iščete izdajo, vi z mukami izsilujete priznanje, vi, vi ste krivi vse krvi. Ne, oče, ne jezi Boga, ne obrekuj bojarjev in reci rajši, da hočeš na vsak način do kraja iztrebiti bojarski stan!"

"Zakaj jih pa ti naenkrat zagovarjaš?" je rekel Maljuta z zlobnim nasmehom. "Ali ti je prijetno gledati, da si ti, ki si postaven in lep, med njimi vedno zadnji? V čem pa je kdorkoli izmed njih boljši od tebe? V čem pa se odlikujejo pred nami? Ali so mogoče iz drugega ila nego mi? Ako se bahajo z bogastvom, le pačakajte! Car ne pozabi svojih zvestih služabnikov; in ko umro na morišču Koliševi, ne dobi nihče drugi njih premoženje

kot mi. Dovolj sem se mučil z njimi v mučilnici; vražje so žilavi, prokleti!"

Zloba je zakipela v srcu Maljute, a je upal, da prepriča Maksima, in je skrivil usta v laskov smehljaj. Tak smehljaj ni pristojal Maljuti in ko ga je Maksim gledal, ga je postalo strah.

Toda Maljuta ni opazil ničesar.

"Maksimuška," je rekel, "za koga sem hranil novce? Za koga se ubijam in delam? Ne hodi od mene, ostani pri meni! Mlad si še, nisi še goden za bojno službo. Na hodi od mene! Spomni se, da sem tvoj oče! Kadar te pogledam, se mi zjasni v duši, kakor če bi me car pohvalil ali kakor če bi mi dal roko poljubiti, in ako bi tebe kdo razžalil, bi ga živega snedel!"

Maksim je molčal. Maljuta si je prizadeval, da bi dal svojemu obrazu nežen izraz.

"Kaj me res nimaš prav nič rad, Maksimuška?" Ali se ti res nič ne gane v srcu zame?"

"Nič, batjuška!"

Maljuta je premagal jezo.

"A kaj poreče car, ko zve o tvojem odhodu, če pomisli, da si odšel od njega?"

"Saj prav od njega grem, batjuška! Strah me je pred njim. Vem, da Bog veleval ljubiti ga, a ko vidim, kaj dela, se vse obrne v meni. Rad bi ga ljubil, a nimam moči. Ko odidem iz Slobode in ne bom imel pred očmi nedolžene krvi, potem bom, ako Bog da, carja zopet ljubil. Ako ga pa ne bom ljubil, mu bom vsaj služil, le med opričniki ne!"

"Kaj bo pa s tvojo materjo?" je rekel Maljuta, da bi porabil zadnje sredstvo. "Take žalosti ne preživi! Umoriš jo starko! Le poglej jo, kako bolna je, golobica!"

"Usmiljeni Bog ne zapusti matere," je z zdihom odgovoril Maksim. "Ona mi odpusti."

Maljuta je jel hoditi po sobi gor in dol. Ko se je ustavil pred Maksimom, je bil popolnoma izginil ljubeznivi izraz, ki si ga je prej silil na lice. Njegov surovi obraz je izražal samo nezlomljivo voljo.

"Poslušaj, golobradec," je rekel s spremenjenim izrazom in glasom. "Doslej sem te prosil, sedaj pa ti pravim tole: ne dam ti na pot svojega blagoslova. Ne dovoljujem ti oditi. Če pa se ne uneseš, te še jutri prisilim, da boš z lastnimi rokami moril

carjeve zločince! Mogoče, da nehaš biti taka baba, ko si sam okrvaviš roke, in da potem nehaš zaničevati očeta."

Maksim je prebledel ob Maljutinih besedah in ni odgovoril ničesar. Vedel je, da je beseda Grigorija Lukjanoviča trda in da ne zlomi očetove volje.

"Tako," je nadaljeval Maljuta, "sedaj sem se pomenil s tabo. Kmalu bo pozna noč, čas je carju nesti ključke od zaporov. In dežuje tudi! Daj mi plašč! - Le poglej ga, kako ti je učen. "Oditi hočem. Ne morem živeti tukaj!" Popusti mu, pa bi menda še mene po svojem kopitu umeril! Ne, bratec, prehitro si razpel krila! Ukrotil sem drugačne, klakor si ti! Jaz te naučim ubogati! Uj, kakšno vreme! Daj mi čepico! Kako se to bliska! Glej no, kako se nebo odpira, kakor bi vsa Sloboda gorela! Zapri okno in pojdi spat, morda preženeš do zjutraj neumnost iz glave. Tvoj Se-rebrjani mi bo že še prišel v roke. Tega mu ne pozabim!"

Maljuta je odšel. Ko je ostal Maksim sam, se je mračno zamislil.

V hiši je bilo tiho. Samo zunaj je besnela nevihta. Veter, ki se je včasih uprl v okno, je pregibal verige in vezi, viseče na steni, da so udarjale druga ob drugo in zlovešče rožljale z železnim žvenketom. Maksim je šel k stopnicam, ki so držale v prvo nadstropje, k njegovi materi. Sklonil se je naprej in poslušal. Vse je bilo tiho v zgornjem nadstropju. Maksim je šel tiho po strmih stopnicah in se ustavil pred vrati, za katerimi je počivala njegova mati.

"Gospod, moj Bog!" je govoril Maksim sam pri sebi. "Ti mi gledaš v srce, ti poznaš moje misli. Ti veš, gospod, da se ne protivim batjuški iz ošabnosti in tudi ne iz kljubovalnosti. Odpusti mi, moj Bog, če prestopam tvojo zapoved! Odpusti mi tudi ti, mati moja! Zapuščam te brez tvoje vednosti, odhajam brez blagoslova; vem, matuška, da ti ranim srce; ti bi me ne pustila rade volje! Odpusti mi, matuška, ne boš me več videla!"

Maksim je pokleknil in poljubil prag pred njeno sobo. Potem se je prekrizal nekajkrat in odšel po stopnicah na dvor. Dež je lil tako silno, kakor bi se jezil na vse ljudi božje. Žive duše ni bilo zunaj. Maksim je šel v konjušnico; hlapci so spali. Sam si je iz staje izpeljal najljubšega konja in ga osedlal. Veliki pes čuvaj, ki je bil priklenjen pri vhodu, je prilezel iz pesnjaka, in je začel cviliti in skakati, kakor da bi čutil slovo. To je bil kosmat pes, po plemenu pastirski volkodav. Dolga in hrapava dlaka

temnosive barve mu je padala na črni gobec, tako da skoro ni bilo videti njegovih pametnih oči.

Maksim ga je pogladil, pes pa mu je položil črne tace na rame in mu pričel lizati obraz.

"Z Bogom, Bujan!" je rekel Maksim. "Pridno čuvaj naš dom in zvesto služi materi!" Skočil je v sedlo, odhajal skozi vrata in oddirjal od očetnega doma.

Ni še prišel niti do nasipa, ko je zaslišal glasno lajanje in zagledal Bujana, ki je skakal okrog konja, veseleč se, da se je odtrgal z verige in da lahko spremlja svojega gospodarja.

11. NOČNI SPREVOD

Medtem ko je Maljuta govoril s sinom, je car neprestano molil. Pot mu je že lil z obličja; krvave lise na njegovem visokem čelu, povzročene od prejšnjih poklonov do tal, so se zopet jasneje pokazale od novih poklonov. Naenkrat ga je prisilil šum v sobi, da se je ozrl. Ugledal je svojo dojiljo Onufrevno.

Stara je bila njegova dojilja. Vzel jo je na svoj dvor rajni veliki knez blaženega spomina Vasilij Ivanovič; služila je še Heleni Glinski. Ivan se ji je bil rodil v roke; in na njenih rokah ga je blagoslovil njegov umirajoči oče. Govorilo se je o Onufrevni, da ve marsikaj, česar nihče niti ne sluti ne. Glinski so se je bali, dokler je bil car še majhen, in Sujski in Belski so si prizadevali, ustreči ji kolikor možno.

Onufrevna je zvedela mnogo skritih stvari z vedeževanjem in se nikdar ni zmotila. Ko je bil knez Telepnjev na višku svoje moči - Ivan je bil takrat štiri leta star -, mu je prerokovala, da umre od gladu. In tako se je tudi zgodilo. Mnogo let je minilo od takrat, toda starcem je bilo to prerokovanje živo zapisano v spomin.

Sedaj je bila Onufrevna skoro sto let stara. Bila je zgrbljena v dve gubi; koža na njenem obrazu je bila tako zmrdana, da je bila podobna drevesni škorji, in kakor na stari škorji raste mah, tako so Onufrevni po bradi rasle kocine v sivih čopičih. Zob že davno ni več imela; zdelo se je, da njene oči ne vidijo več; glava se ji je krčevito tresla.

Onufrevna se je s koščeno roko opirala ob palico. Dolgo je gledala Ivana, stiskajoč rumene ustnice, kakor bi nekaj žvečila ali mrmrala sama pri sebi.

"No," je rekla slednjič pestunja z zamolklim hripavim gla-

som, "moliš, batjuška, le moli, le, Ivan Vasiljevič! Dosti imaš še odmoliti! Če bi bili samo stari grehi na tvoji duši! Gospod je milostljiv, morda bi ti odpustil! Ampak pri tebi je vsak dan nov greh; včasih prideta na dan tudi po dva ali trije."

Dosti je tega, Onufrevna," je rekel car vstajaje; "sama ne veš, kaj govoriš."

"Ne vem, kaj govorim! Ali sem mar ob pamet ali kaj?"

In starki so se zasvetile stare oči.

"Kaj si zopet danes storil pri mizi? Zakaj si zastrupil bojarja? Ti si mislil, da tega ne vem! Kaj mrsis obrvi? Le počakaj da ti udari zadnja ura, le počakaj! Že te teže grehi kakor tisočkrat tisoč pudov; in potegnejo te na dno pekla! In hudiči priskočijo in te potegnejo na kavlje!"

In starka je začela zopet srdito prežvekat.

Vneta molitev je navadla carja na pobožne misli. Razdražljiva domišlija mu je že parkrat postavila pred oči bodoče poplačilo, toda silna volja je premagala strah pred posmrtnimi mukami. Ivan se je prepričeval, da vzbuja v njem ta strah in grizenje vesti sovražnik človeškega rodu, da bi maziljenca božjega zadržal od visokih ciljev njegovih. Zvijači satanovi je car zoperstavil molitev; toda večkrat je obnemogel pred silovitim naporom domišlije. Tedaj ga je zgrabil obup kakor z železnimi kremplji. Krivičnost njegovih del se mu je pokazala v vsej svoji nagoti in peklenska brezdnost so strašno zijala pred njim. Vendar to ni trajalo dolgo. Ivan se je kmalu vznevoljil nad svojo dušno slabostjo. Jezil se je sam nad seboj in nad duhom teme, in je zopet peklu na jezo in svoji vešti nakljub pričel delo velikega krvoprelitja in velikega potu in nikdar ni bila njegova krutost večja kakor po trenutkih nehotene oslabeledosti.

Sedaj ga je misel na peklo, oživiljena od bližajoče se nevihte in preroškega glasu Onufrevne, vsega pretresla z mrzličnim drgetom. Sedel je na posteljo. Zobje so mu zašklepetali.

Kaj je s tabo, batjuška?" je rekla Onufrevna in ublažila svoj glas; "kaj se godi s teboj? Kaj si zbolel ali kaj? Prav gotovo, da si zbolel! Prestrašila sem te. Tako se pa le ni treba bati; potolaži se, batjuška! Čeprav so tvoji grehi veliki, vendar je milost božja še večja! Samo skesaj se in zanjaprej ne greši več. Saj molim tudi jaz zate, zate podnevi in ponoči; zdaj bom pa še bolj molila. Kaj bi govorila? Rajši sama ne pridem v nebo, kakor da bi tebe ne rešila."

Hvala ti, Onufrevna. hvala ti; mi je že bolje; idi z Bogom!"

"Saj to je tisto. Čim ti da človek upati, takoj te mine ves strah. Zdaj bi me rad že kar ven pognal, češ, idi z Bogom. Le ne zanašaj se preveč na prizanesljivost božjo, batjuška. Samemu Bogu bo zmanjkalo potrpljenja zate. Zapusti te, le pazi se, satan pa se razveseli in hlast! - pa bo po tebi! Na, vidiš ga, spet se treseš! Ne škodovalo bi ti, ko bi popil sbiten (vroča pijača z vodo, medom in dišavami). Popij sbiten, batjuška! Tudi tvoj oče je zvečer pil sbiten, Bog mu daj večni mir! In tudi tvoja mati. Bog daj mir njeni duši, je rada pila sbiten. S sbitnom so jo tudi otrovali, prekleti Sujski!"

Zdajci je nekaj potrkalo na okno. Ivan Vasiljevič je vztrepetal.

Starka se je pokrižala s tresočo se roko.

"Glej," je rekla, "dež se je vlil! Bliskati se pričinja! In treska tudi, batjuška, - usmili se nas, Gospod!"

Nevihta je besnela čezdalje huje, bliskalo se je neprestano in venomer treskalo.

Ob vsakem gromu je Ivan vstrepetal.

"Vidiš, kako te mraz trese, batjuška! Počakaj nekoliko, dam ti zavreti sbiten!"

"Ni treba, Onufrevna, zdrav sem..."

"Zdrav! Saj si ves zelen! Legel bi na posteljo in se pokrili z odejo. In kakšno posteljo imaš! Gole deske. Da se ti ljubi! To naj bo carsko ležišče? To je za menihe, ti pa vendar nisi menih!"

Ivan ni odgovoril, nečemu je prisluškoval.

"Onufrevna!" je rekel naenkrat prestrašeno; "kdo hodi tam po veži? Korake slisim."

"Kristus Gospod s teboj, batjuška! Kdo bo sedaj hodil po veži! Zdelo se ti je."

"Nekdo gre sem! Sem gre! Poglej, poglej. Onufrenka!"

Starka je odprla vrata. Hladen veter je zapihal v sobo. Za vrati se je pokazal Maljuta.

"Kdo je?" je vprašal car in planil pokonci.

"E, tvoj rdeči pes, batjuška!" je odgovorila dovilja, jezno gledajoč Maljuto. "Griška Skuratov; glej, kako te je prestrašil, prekletec!"

"Lukjanovič!" je rekel car, vesel prihoda svojega ljubljenca; "dobrodošel, odkod prihajaš?"

"Iz zaporov, gosudar. Bil sem pri mučenju, ključe sem prinesel!" Maljuta se je nizko priklonil carju in po strani pogledal do jiljo.

"Ključel!" je zagodrnjala starka; "ali te bojo pekli z razbeljenimi ključmi na onem svetu, ti satan ti! Bog ve, da si satan! In tudi obraz imaš satanski! Tebi ne sme prizanesti večni ogenj, če le komu ne! Žareče ponve boš lizal, Griška, za vsa svoja obrekovanja! V smoli se boš kuhal, prekletec, zapomni si moje besede!"

Blisk je razsvetlil strašno starko; s povzdigneno palico in bliskajočimi se očmi je bila res strašna.

Sam Maljuta se je malo ustrašil, toda Ivana je ojunačila ljubljenceva prisotnost.

"Ne poslušaj je, Ljukjanovič," je rekel; "veš kaj ti je storiti in ne poslušaj babjih govoric. Ti pa idi, stara norica, in naju pusti sama!"

(Dalje prihodnjič)

SLOVENSKI MOŽJE

Valentin Vodnik je prvi slovenski pesnik. Rodil se je 3. febr. 1758 v Zg. Šiški pri Ljubljani. Po končanem šolanju so me muhe gnale v kloster k frančiškani, pravi sam o sebi. Devet let je užival Vodnik samostanski mir. Nato pa je odšel na kmete, najprej na Gorenjsko, pozneje na Dolenjsko. V Ljubljano se je vrnil 1. 1796. Tu je bil tudi profesor. Ko so prišli Francozi v Ljubljano je slovenska prestolica postala glavno mesto Ilirije, dežele, ki je obsegala večino slovenskih pokrajin. Avstrijske oblasti so ga po odhodu Francozov preganjale in kot ravnatelj gimnazije je bil upokojen s tretjino plače. Umrl je 8. januarja 1819. Vse svoje življenje je Vodnik posvetil pesništvu in pisateljstvu. Z njim smo Slovenci dobili prvega pesnika. Izdal je "Veliko Pratiko" tri leta zaporedoma in jo zraven drugega opremil tudi s svojimi pesniškimi izdelki. V Ljubljani je postal urednik prvega slovenskega časopisa "Lublanskih novic". Napoleonova Ilirija je Vodnika navdušila za visoki spev "Ilirija oživljena", v katerem proslavlja francoskega zaščitnika slovenske besede. Vodnikovo pero je skrbelo tudi za vsakdanje potrebe. Za kuhinjo in dom je sestavil "Kuharske bukve". Pisal pa je tudi šolske knjige. Tako "Abecedo za prve šole", "Francoski abecednik". Vodnik je kot pesnik in pi-

satelj urezan tako natanko po meri, velikosti in znanju svojega naroda kakor malokateri drug.

France Prešeren je pesnik velikan. Rodil se je 3. decem. 1800 na Vrbi pri Žirovnici na Gorenjskem. Leta 1812 je prišel v šole v Ljubljano. Na Dunaju je študiral pravo in se zlasti z vnemo poglabljal v dela pesnikov svetovnega imena. Po končanem šolanju je zaman iskal primerne službe in se končno kot samostojen odvetnik nastanil v Kranju. To je bilo 1.1846. S šestinštiridesetimi leti je prišel največji slovenski pesnik kot zrel, a tudi že zdelan mož končno do kruha. Komaj tri leta je užival sadove samostojnega človeka. Umrl je 8.febr. 1949 leta. Pokopan je v Kranju. Prešernovo delo je nastalo v drugi četrti preteklega stoletja. Ves čas ga je ovirala trda borba za obstanek, a v tej borbi se je izkazala moč njegovega genija. V ljubljanskem predmestju Trnovo je "iz oči nebeških vržena puščica" vžgala v pesniku iskro ognjeno, "ki vgasniti se ne da z močjo nobeno". To je bila ljubljanska krasotica Julija Primičeva, ki ji je bil Prešeren v njenih otroških letih baje domači učitelj. Ta je ustvarila največjega slovenskega pesnika. Njej je posvetil svoje največje delo "Sonetni venec". V svojem "Krstu pri Savici" se je Prešeren skoraj neopazno in nehote razvil v borca za kulturne dobrine svojega naroda. Snov te pesnitve je zajeta iz dobe pokristjanjenja Slovencev (772.leta) in je prikazana v okviru obeh najlepših gorenjskih jezer. V Prešernovi dobi je nastal ilirizem, ki je priporočal jezikovno stapljanje slovenščine in hrvaščine. Prešeren se je temu uprl in zmagal. Prešeren je bil tisti krmar, ki je v odločilnem trenutku zavestno zgrabil za krmilo in v poslednji uri naravnal brod slovenske kulture v lastni tok, proti svetilniku samostojnega narodnega bistva. (Odlomki po dr. Andreju Budalu).

PRISPEVKI NAŠIH FANTOV IN DEKLET PROBLEM

Težke ure Tone s Kala
res preživlja v Palestini,
žeja - stvar to res ni mala -
stalno ga drži v kantini.
Čudna ta je pač dežela,
če je sonce ali dež,
usta kakor goba zrela

srkala bi vince - veš...
Vse bi moglo se prestati,
al' je težko prav zares.
Do deset'ga poješ z brati,
po desetem vznbujaš kes.
Zato tudi Tone - klada
misli nekaj naredit':
po desetem naj zavlada
v kantini car - kredit.
Da bi več nesreč ne bilo,
ko transport po vino gre,
naj domov pripelje vino
abstinent, ki ne pijé.

NA DESNO RAVNAJS !

Narednik Lipe vežba novince. Ko je ukazal: "Zbor!" so se novinci postavili v vrsto. Narednik Lipe je vrsto pregledal in pri tem ugotovil, da ni ravna, pač pa vijugasta.

"Kaj pa to pomeni, šolobarde?" je zakričal narednik Lipe: "Vsi iz stroja in si pogledjte, kako ste se izravnali!"

Teletina

Ko so naši fantje žgoleli po Egiptu, so bili gostje v nekem vojaškem klubu. Postregli so jih po domače. Pa vpraša Tone Dreta, redov pri vojaki in mesar po poklicu arabskega strežnika-seveda po slovensko - ali imajo sandviče. "Ajva, teletin (trideset)." "Ja, ja", pravi Tone, "s teletino" in se krepko oblizne okrog ust'

JUTRANJA SIMFONIJA

Zarja izza gore pada
krog se vlega mrak hladan,
tam ob straži pa čelada
se premika v sveži dan.
Trara, trara, trara
že Mavrič spet reglja!
"Janez, Tone!" kakor sova
ordonanci rujové,
France, Jože!" vedno znova
divje vžiga jim srce.
Trara, trara, trara,

Tam po cesti četa mlada
 v šortu samem se podi,
 srca niso jim upala,
 tud' ne pešajo moči.
 Trara, trara, trara,
 že Mavrič spet reglja!
 V kotu tam ob stari steni
 sod odprt stoji navpik,
 voda pljuska, žajfa peni
 se dok' Janez ni umit.
 Trara, trara, trara,
 že Mavrič spet reglja!
 Pod kotli ogenj tud' že tli,
 čaj že z mlekom skor' kipi.
 Lačna vrsta vkup drvi,
 da želodce napoji.
 Trara, trara, trara,
 že Mavrič spet reglja!

Na zbornem mestu naš vojak
 speglan ves mi že stoji.
 To naš je zvesti korenjak,
 para res ga njemu ni.
 Trara, trara, trara,
 že Mavrič spet reglja!
 Včasih raport - reč nerodna,
 komandir se razjezi...
 Janez strumno pa zabobna,
 da popravil bo kosti.
 Trara, trara, trara,
 že Mavrič spet reglja!

FANTOM IN DEKLETOM!

Prvi zvezek "Štorske knjižnice" v novi tiskani obliki je skoro v celoti razposlan. Zaradi zelo omejene naklade nismo mogli postreči vsem, zato prosimo tiste, ki so knjižico prebrali in je ne mislijo ohraniti, naj jo ohranijo za one, katerim z njo ne bo mogoče postreči. Od nekaterih naših edinic še nismo prejeli seznamov naročnikov, zato prosimo zamudnike, da to store čimprej. Obsega v bodoče ne bomo mogli povečati, ker še sedanji zahteva mnogo truda in borbe. - Uganke in križanke bomo verjetno pričeli objavljati s prihodnjo številko. Nekaj nagrad nam je že zagotovljenih. - Za prispevke v rubriki "Fantovski in dekliški kotiček" pošiljajte samo resnično, šaljivo in dobro gradivo, saj ga leži po taboriščih skoro toliko kakor vojnega materijala v Tripolitani.

Prav srečne in vesele velikonočne praznike želimo vsem sodelavcem in čitateljem!

UREDNIŠTVO